

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1338

מסכת סנהדרין כ"ו-ל"ב ♦ נגעים י"ב, ה' - י"ג, א'

בס"ד, י"ב טבת תשפ"ה

השבוע בגליון

- ♦ ה"תרגיל" של עורכי הדין הבלתי מנוסים
- ♦ העדים פסולים, אך יש לפעול על פי עדותם!
- ♦ חלוקת דין תורה לשני בתי דין

- ♦ חפירת קבר מחיים
- ♦ אין לחפור קבר עבור חולה בלבד
- ♦ חציבת קבר שונה מחפירת קבר
- ♦ קבר שנסתם בעפר
- ♦ מנהג קברני ירושלים
- ♦ לקבור תרנגול בקבר של בן אדם

- ♦ העלבת הדיין כדי להפכו ל"שונא"
- ♦ 3 נושאים הלכתיים הנובעים ממשפט בן 9 מילים
- ♦ תשלום מיסים על ידי תלמיד חכם
- ♦ שוחד מאוחר
- ♦ העדים השקרנים שהתגלו על ידי הגאון מוילנא זצ"ל
- ♦ למי הזכות למנוע תפילה בציבור וקריאת התורה?

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

זכרונות

לפניכם מכתב מרתק שקיבלנו לפני שנים אחדות מקורא נאמן, יהודי מבוגר הפורס בשורות קצרות, בשפה עשירה ובתיאור עסיסי, את חייו של בן ישיבה באותם הימים, ואת פעלו הבלתי נדלה של הגה"ק רבי מאיר שפירא זצ"ל למען עמלי התורה.

שלום רב!

הנני מתכבד לשלוח סיפור על חיי בחור ישיבה בפולין דאז.

בעת שקראתי את הסיפור המרגש "בחזקת אריה", על תקופת לימודו של הגאון רבי אריה לוי זצ"ל בישיבת וואלאז'ין, עלו בזכרוני מסכת חיי בחורי ישיבה בפולין לפני החורבן הגדול ובתוכם אני.

למדי בישיבת "מתיבתא" בוורשא, בה לא היתה פנימיה. את ארוחות הצהרים בימים ראשון עד חמישי בשבוע היתה הנהלת הישיבה דואגת להעמיד לרשותנו, אך לשאר הארוחות - הבוקר והערב, יום שישי ולסעודות השבת היינו צריכים לדאוג בעצמנו.

דף כ/א הלך לחצוב לו קבר בקברי בית דוד

חפירת קבר מחיים

בסוגיינתנו מסופר על שבנא, הממונה על ביתו של חזקיהו מלך יהודה, שהלך לחצוב לעצמו קבר בחייו. חפירת קבר מחיים נזכרת גם במקומות נוספים בתלמוד (מועד קטן ח/ב כתובות קג/ב). ספרים רבים מצטטים את גמרתנו, תוך נסיון להסביר את צוואת רבי יהודה החסיד (ספר חסידים אות ב) שכתב, כי אין לחפור קבר ולהשאירו פתוח, משום שהדבר עלול להביא לסכנה חמורה, ואף הרמ"א ("שולחן ערוך" יו"ד סי' של"ט סעי' א) פוסק: "ואסור לחצוב שום קבר להיות פתוח עד למחר שלא יקברו בו המת באותו היום, ויש סכנה בדבר".

אין לחפור קבר עבור חולה בלבד: יש מספר הסברים לפשר הסכנה שעלולה להתגולל כתוצאה מהשארית הקבר הפתוח, ומן ההבדל ביניהם נובעים גם השלכות הלכתיות. לדעת רבים מן הפוסקים, הסכנה בחציבת קבר היא רק כאשר הוא נחצב עבור אדם חולה, אך אין צורך להמנע מחפירת קבר עבור אדם בריא (שו"ת הריב"ש סי' קי"ד, "בית יוסף" יו"ד שם, "משנה למלך" הל' אבל פ"ד הל' ה', ב"ח יו"ד שם, וכן פסק ב"ערוך השלחן" יו"ד סי' של"ט סעי' ב). לפיכך, סוגיינתנו עוסקת בחפירת קבר לאדם בריא, ואילו צוואת רבי יהודה החסיד מתייחסת לחפירת קבר לאדם חולה.

חציבת קבר שונה מחפירת קבר: הגאון רבי ראובן מרגליות (הגהות "מקור חיים" על צוואת ריה"ח) כותב, כי חפירת קבר שטרחה מרובה כרוכה בה, אינה מעוררת סכנה, משום שהיא באה לחסוך טרחה לאחר מכן, והסכנה קיימת רק כאשר חופרים קבר במקום שאינו מצריך טרחה רבה. מעתה, בסוגיינתנו מדובר על **חציבת** קבר שהיא מלאכה קשה ומפרכת, מאחר שבתקופת מלכי יהודה נחצבו הקברים בכוכין ובמערות. לעומת זאת, צוואת רבי יהודה החסיד מתייחסת לקברים בני ימיו, שנחפרו בחול רך.

לעילוי נשמת

ר' יוסף יואל פריש ז"ל ב"ר נפתלי הרצקא ז"ל

נלב"ע ט"ז טבת תשע"ט **תנצב"ה**

הונצח על ידי התנו ידידנו ר' שאול חסדיאל שיח' ובני משפחתו

לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת **חיה ויניגר** ע"ה

בת הר"ר מנחם מנדל ז"ל

נלב"ע י"ג בטבת תשס"ז

תנצב"ה

לעילוי נשמת

הר"ר **אריאל זליכוב** ז"ל

ב"ר צבי הכהן ז"ל

נלב"ע י"ב בטבת תש"ע

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחות **זליכוב** שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת

הר"ר **יששכר בן דוד** ז"ל

ב"ר יעקב צבי ובת שבע ז"ל

נלב"ע ט"ו בטבת תשנ"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **משה יהודה למפרט** ז"ל ב"ר אהרון שלמה הלוי ז"ל נלב"ע י' בטבת תשס"ח

ולע"נ מרת **גיטל למפרט** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל נלב"ע י"ג בטבת תש"ע **תנצב"ה**

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

קבר שנתם בעפר: המהרש"ם (בהגהותיו הנ"ל) וה"שדי חמד" (מערכת אבילות כלל קס"ח) מבארים, כי חפירת קבר עלולה לגרום לסכנה רק אם אין סותמים את הקבר בעפר תחוח, ואילו צוותא רבי יהודה החסיד עוסקת בקבר שנתו **פתוח**. אכן, בעל "שדי חמד" מציין, כי בירושלים בת זמנו נהגו לחפור קברים עבור אנשים חיים, אלא שמלאו את הקברים בעפר תחוח.

מנהג קברני ירושלים: אחר שהזכרנו את ירושלים, נציין את הסברו של הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל (שו"ת "הר צבי" יו"ד סי' ר"ס) אודות מנהג החברה קדישא בירושלים בימיו, לחפור קברים ולהשאירם פתוחים. בהקשר לכך הוא מביא, כי לדעת המהרש"ל (הובא בב"ח שם יו"ד סי' של"ט), מסוכן להשאיר קבר פתוח כאשר בעיר יש מת שלא הובא לקבורה, מאחר שקיים קטרוג על בני העיר שאינם מביאים אותו מת לקבורה. אולם, בירושלים, שבה המנהג הוא שלעולם אין מלינים את המת, אלא כאשר אין אפשרות להביאו לקבורה באותו יום, לא חששו למנהג זה (ע"ע בשו"ת "ציץ אליעזר" ח"ה-רמת רחל פרק ל').

הגאון רבי אריה לוי זצ"ל נפטר ביום שישי. אנשי החברה קדישא חששו שיאלצו לדחות את הלוויתו, שמא לא יספיקו לכוונתו קבר. אולם, מאן דהוא גילה את אוזניהם כי חלקת קברו של רבי אריה כרויה זה מכבר. שנים מספר לפני כן, ביקש רבי אריה זצ"ל משומר בית הקברות בסנהדריה, שיחפור את קברו בחלקה שקנה, ולאחר מכן ימלאנה בעפר תחוח. לכשנשאל לפשר בקשתו השיב רבי אריה זצ"ל, "שמא אפטר מן העולם ביום שישי ולא יספיקו לחפור את קברי..."

לקבור תרנגול בקבר של בן אדם: בספר "מעבר יבק" ("שפת אמת" סוף פ' י"א) כתב, כי בקבר שנתו פתוח "טוב לקבור תרנגול בקבר, שלא יהיה ריקם". הגאון רבי ראובן מרגליות זצ"ל (שם) הביא את דבריו וכתב, שהרי תרנגול קרוי "גבר" וקבורתו תעלה במקומו, על דרך מנהג הכפרות בערב יום כיפור, שמעמידים תרנגול תחת האדם.

דף כז/ב האוהב והשונא

"התרגיל" של עורכי הדין הבלתי מנוסים

במשנתנו נחלקו רבי יהודה ורבנן, אם השונא או האוהב כשרים להעיד. לדעת רבי יהודה הם פסולים, ולדעת רבנן, "לא נחשדו ישראל" לשקר **בעדותם** משום אהבתם או שנאתם. אולם, לכל הדעות, שונא ואוהב פסולים **לדון** אותו אדם, וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" חו"מ סי' ז' סעי' ז', ועיי' ברמ"א מי נחשב אוהב ושונא, ואם פסול בדיעבד או לכתחילה), זאת, מאחר שתפקידו של הדיין הוא לפשפש ולחפש אחר סברות דקות ועדינות לזכות הצדדים המתדיינים, ויש לחשוש, כי עם כל רצונו הטוב, הדיין האוהב או השונא, לא יצליח להנמנו משרבוב דעותיו האישיות לדין (סמ"ע חו"מ שם). מאז ומעולם נשמעו בבית הדין טענות לפסילת דיינים או עדים, מחמת אהבתם או שנאתם לאחד הצדדים. הפוסקים ייחדו חלק נכבד מתשובותיהם לשאלות מסוג זה, ואנו בחרנו לציין שלשה מקרים מעניינים, אשר כל אחד מהם יש בו כדי להאיר זוויט נוספת של הלכה זו.

שאלה הלכתית מסובכת נשלחה לעיונו של הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, אב"ד קובנא (שו"ת "עין יצחק" יו"ד סי' א'). מספר שוחטים העידו, כי חברם השוחט מזלזל במלאכתו, ולעיתים הוא שוחט לאחר שתיית משקאות חריפים ומתוך ערפול חושים מוחלט. אלא, שהשוחט טען כנגדם, כי חבריו פסולים להעיד עליו, עקב שנאתם העזה כלפיו, הנובעת מסכסוך עבודה חריף שפרץ ביניהם. לכאורה, מאחר שהלכה נפסקה כדברי חכמים במשנתנו, שהשונא **כשר** להעיד, יש לדחות את טענתו על הסף.

העדים פסולים, אך יש לפעול על פי עדותם: אלא, שהגאון פסק כי העדים פסולים להעיד, ומכל מקום את השוחט יש להעביר ממשרתו: הא כיצד? ובכן, רבי יצחק אלחנן מאריך לבאר, כי שנאתם של שוחטים אלו חמורה היא מזו של "סתם" שונא, מאחר שאלו שונאים אותו בשל סכסוך עבודה, ובוודאי מייחלים הם בכל לב לפיטוריו מעבודתו. שונא שכזה, ודאי אינו כשר להעיד, שהרי הוא "נוגע" בעדות, ואינו נאמן. ומכל מקום, פסק הגאון, כי יש לפטר את השוחט ממשרתו, משום שהתברר, שהשוחט התחייב, כי אם חבריו השוחטים יעידו נגדו, הוא לא יתמרד כנגד טענותיהם ויחדל מעיסוק בשחיטה. ומאחר שלמדנו בסוגייתנו, כי אדם שקיבל על עצמו קרוב או פסול לשמש כעד או דין, חייב הוא לציית לפסק הדין שנקבע על פיהם, יש לפטר אותו שוחט.

הוי אומר, שונא כשר לעדות. אך שנאה ש"נוגעת" בעדות זו, פוסלת את העד.

מקרה אחר, העוסק גם הוא בשחיטה, הובא לבית דינו של המהרש"ם שהציע רעיון גאוני לפתרון המקרה הסבוך. היה זה כאשר מספר בני אדם ביקשו לטעון טענות נגד שוחט בעיר מסוימת, אך התובעים לא אבו להתדיין לפני רבה של אותה עיר עקב ידידותם של הרב והשוחט ובקשו לתובעו בעיר אחרת. פרצה, איפוא, מריבה חדשה - השוחט סרב להטלטל לעיר אחרת, ואילו התובעים סרבו לטעון את טענותיהם לפני רבם.

זכור אני את השבת הראשונה בישיבה. בליל שבת קודש התפללתי ב"שטיבל" המפורסם דאז של חסידי גור בורשא, ברחוב נלבקי 19. בגמר התפילה נעמדו בחורי הישיבה ליד דלת היציאה של ה"שטיבל", כדי שיזמינו אותם לסעודת שבת. עד היום אני חש ומרגיש את הבושה וההשפלה שחלפו בי באותו מעמד.

יש לציין, שהחסידיים התמימים שהזמינו את בחורי הישיבה לסעודת שבת, עשו חסד רב עמם, והתכוונו להיטיב. ואכן, היהודי הטוב שהזמין אותי להתלוות אליו אמר לי בדרכו לביתו, שהוא מזמין אותי להתארח בביתו בכל שבת וחג, ובכך הוא חסך ממני אי-נעימות רבה הכרוכה בעמידה ליד הדלת מידי שבת בשבתו.

יהודי ורשא, שברובם היו מעוטי יכולת ועמלו קשה במסחר או במלאכה, באווירה בלתי אוהדת של האוכלוסייה הפולנית, עשו מעשי חסד וצדקה רבים.

זכורות לטוב המשפחות שבתין היה פתוח לרווחה כל השבת, ואיפשרו לבחורי ישיבה לשתות כוס תה חם. במיוחד, אני זוכר משפחה, אשר בחדר הכניסה לדירתה עמד דוד גדול עם מים חמים ולידו צלחת עם חתיכות סוכר. הדלת היתה פתוחה ובחורי ישיבה הרו את צמאונם.

זכורה לטוב עקרת הבית. היא ידעה כנראה שב"מתיבתא" אין הבחורים מקבלים אוכל ביום שישי, והחיייתה את נפשי בהזמינה אותי לביתה לאכול מרק חם בכל יום שישי.

באשר לסידורי לינה, בנוסף לשינה על ספסלי הישיבה ובתי הכנסת, היה בורשא סידור של לינה בתנויות כשומרי לילה.

הייתי בין ה"מאושרים" שזכו להשיג חנות להיות שומר לילה, וכך גם היה לי מקום ללון, וגם זיתי לשכר זעום שאיפשר לי לקנות דברי אוכל לארוחות בוקר וערב. אולם, אליה וקוץ בה. נאלצתי להיות כלאו חנות הבגדים והפרוות, משעת סגירת החנות בשעה שבע ערב עד למחרת בשעה שמונה בבוקר, מבלי יכולת לצאת החוצה. בעלי החנות היו נועלים את הדלת מבחוץ! אולם, הגרוע מכל היה הפחד מפני הגנבים. רגש החרדה טיפס וזחל בכל עצמותי למשמע כל רחש קל. נער צעיר כמוני נאלץ להתמודד עם פחדים מגנבים ערמוניים ומשודדים אכזריים.

לא אחת, באמצע הלילה, בעל החנות עצמו בא ודפק על הדלת בחוזקה, כדי לבדוק אם אני עומד על משמתי ומשמיע קולות להברחת הגנבים... **אני** נזכר, את שקרה פעם אחת בליל שבת. היכיתי ליד החנות כדי שבעליה יבוא ויכניס אותי לתוכה, אך הוא בושש לבוא. לבניין הישיבה כבר לא יכולתי להיכנס, כי בגלל השעה המאוחרת נעלו השערים ובשל השבת נמנעתי מלצלצל בפעמון ולהעיר את השומר. כל אותו לילה סובבתי ברחובות וורשא!

בקשר לכך אני רוצה להזכיר את הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל. בנוסף לכל פועלו למען היהדות בימי חייו הקצרים, הוא מסר את נפשו לבניית "ישיבת חכמי לובלין". הוא ראה את מצוקת בחורי הישיבות, את הביזיון של אכילת "טעג" - ימים - ואת השינה על ספסלי עץ בישיבות או בחנויות. הוא לא נח ולא שקט, ונסע בכל רחבי העולם לקבץ כספים, עד שזכה לחנוך את בניין "ישיבת חכמי לובלין", בה היתה פנימייה שסיפקה את כל צרכיהם הגשמיים של בחורי הישיבה.

כמובן, איני יכול שלא להיזכר בהתרגשות הרבה שחלפה בקרב הציבור הדתי, שקיבל בהתלהבות עצומה את רעיון לימוד "הדף היומי". בכל הערים והעירות פולין למדו את הדף היומי, וזכורות לי הטיב סעודות המצווה שנערכו בכל סיום מסכת, ובפרט בסיומו של כל הש"ס בפעם הראשונה.

גדול היה האיש. יהי זכרו ברוך.

מיכאל ק.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף כז/ב ואלו הן הקרובין

מאבא אי אפשר להתרחק

אדם אחד בא אל חבירו, וביקשו להיטיב עמו בעניין מסויים, בנמקו את בקשתו בכך, שהינו קרוב משפחתו. שמע האישה את קרבת המשפחה ופטרה: זו קרבת משפחה רחוקה מדי.

ניגש אותו יהודי אל מקורבו של האיש וסיפר לו על כך. אמר לו המקורב: למחר, בעת התפילה, עמוד נא ליד מי שביקשת ממנו טובה, ולכשיאמר "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב" - אמור לו, כי זו קרבת משפחה רחוקה מדי...

עשה האיש כדבריו, ולאחר התפילה נאות האיש להיענות לבקשתו.

כשהרצו את הדברים בפני הגר"ז מבריסק, נהנה מאוד, אך הוסיף ואמר: למען האמת, רביעי ברביעי, חמישי בחמישי, זו אכן קרבת משפחה רחוקה. אבל צאצא, אף לאחר דורות רבים, עדיין הוא קרוב לאביו - "מהאב אי אפשר להתרחק"... (עובדות והנהגות מבית בריסק ח"ג עמ' קצ"ח).

דף כז/ב שונא כל שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה

עצה לזכות בדין

בשבת "שובה" דרש רבי נפתלי מרופשיץ לפני בני עדתו כך: הרי אתם מעוניינים לזכות בדין לפני הקב"ה. אתן לכם, איפוא, עצה: חז"ל אומרים (ברכות סא/ב) רשעים יצר הרע שופטן, וכן אמרו חז"ל כי השונא פסול לדון. ובכן, אם שלושה ימים לפני יום הכיפורים לא יאה לכם כל משא ומתן עם היצר הרע, הלא, הוא ישנאכם, וממילא הוא יפסל לדונכם, ובע"ה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים טובים ולשלום... ("מעיינה של משנה").

דף לא/א דין גלי רזיא

לשאת שתי נשים

בישיבת וואלאזין נהגו המזכירים לפתוח את מכתבי התלמידים, שמא ימצאו בהם דברים אשר

חלוקת דין תורה לשני בתי דין: המהרש"ם (שו"ת ח"ב סי' קל"ז) הציע פתרון מעניין, אשר כל צד למריבה ימצא בו את סיפוקו. עדויות הצדדים המתדיינים ישמעו בפני רב העיר, אלא שהכרעת הדין תעשה בפני בית דין אחר. זאת, מאחר שפסילת דיין אוהב או שונא נובעת עקב החשש שמא הוא לא יכריע את הדין כפי האמת. אולם, אין כל עילה לפסול את הדיין משמיעת עדויות הצדדים, והעלאתם עלי גליון, ועל סמך עדויות אלו יפסוק בית דין אחר את הדין ויעמיד אמת על תילה [עיי"ש שכתב, כי לאמיתה של תורה אין מתקבלות טענות הקהל].

העלבת הדיין כדי להופכו ל"שונא": ונסיים בטענה שעורכי דין, שאינם בקיאים בדיני התורה, מנסים להשתמש בה כאשר הם טוענים לזכות לקוחם בפני בית הדין. בעל ה"בן איש חי" מעיד, כי כבר בימיו נקטו ה"מורשים" ב"תרגיל" של הכעסת הדיין והעלבתו, עד שפעמים הדיין התבטא באופן שהוכיח, לדבריהם, כי הדיין שונא את ה"מורשה", וממילא אין הוא ראוי לדון דין זה. הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל (שו"ת "רב פעלים" ח"ב ח"י"מ סי' א') דחה טענה זו על הסף, מאחר שגערת הדיין על הפגיעה בכבוד התורה אין בה כדי לפסול את הרב מדין "שונא" (רמ"א ס"ס). ומכל מקום, אף אם הדיין שונא את ה"מורשה", עורך הדין או הטוען הרבני, עדיין אין בלבו שנאה כלפי בעל הדין עצמו, ואין הדיין חשוד, כי שנאתו ל"מורשה" תגרום לו להוציא פסק דין מוטעה.

דף כז/ב וקבליה לכרגיה דכולי שניה

3 נושאים הלכתיים הנובעים ממשפט בן 9 מילים

גמרתנו מספרת, כי רב פפי, שנכח בפני בית דין שדן בעניינו של אדם בשם בר חמא, הוכיח לבית הדין כי לא ניתן לחייב את בר חמא בדין. בעקבות כך יצא בר חמא זכאי בדין, ובתום הדיון, אומרת הגמרא, "קם בר חמא נשקיה אכרעיה, וקבליה לכרגיה דכולי שניה". כלומר, בר חמא נשק את רגליו של רב פפי והבטיחו, כי ידאג לכך שמיום זה ואילך לא יסבול רב פפי מעול מיסי המלך. משפט קצר זה: "קם בר חמא נשקיה אכרעיה, וקבליה לכרגיה דכולי שניה", נידון בהרחבה בספרי הפוסקים בהקשר לשלושה נידונים הלכתיים נפרדים לחלוטין זה מזה: **א.** תשלום מיסים על ידי תלמיד חכם. **ב.** שוחד מאוחר. **ג.** עבור אלו דברים רשאי תלמיד חכם ליטול שכר.

תשלום מיסים על ידי תלמיד חכם: נחלקו הראשונים, אם תלמיד חכם פטור מתשלום כל המיסים המוטלים על ידי המלך (רא"ש ב"ב פ"א סי' כ"ו), או שמא פטור הוא ממס כללי המוטל על הציבור, אך לא ממסים הנגבים לפי הכנסתו של כל אדם מיגיעתו האישית או מרכושו (ר"ן ב"ב ח"א ד"ה "בלו"). לכאורה, מוכח מגמרתנו, כי רב פפי, שתלמיד חכם היה, שילם מס "כרגא" שהוא מס אישי. אולם, יש המבארים, כי אמנם הציבור שילם את מיסיו של רב פפי, אלא שבר חמא ביקש לשלם מס זה בעצמו, כדי ש"לא יצטרך רב פפי להחזיק טובה לציבור" ("בית יוסף" יו"ד סי' רמ"ג ועיי"ש עוד).

שוחד מאוחר: תורתנו אוסרת על דיין ליטול שוחד מאת בעלי הדין הניצבים בפניו, אך איסור התורה אינו כולל קבלת מתנה מהם **לאחר פסק הדין**, מאחר שמתנה זו אינה בגדר "שוחד". והנה, למרות שבסוגייתנו בר חמא ביקש להיטיב עם רב פפי רק לאחר שנפסק דינו, כתב הרא"ש, שלכאורה, טובתו של בר חמא נחשבת כ"שוחד מאוחר", האסור מדרבנן (פלפולתא חריפתא), אלא, מאחר שתלמידי חכמים פטורים ממיסים, ממילא כלל לא היה מוטל על רב פפי לשלם מס זה כי אם על הציבור, ולפיכך, מסיק הרא"ש, אין מקרה זה נחשב כשוחד מאוחר. פסיקתו זו של הרא"ש בדבר האיסור ליטול "שוחד מאוחר", משמשת כמקור לפסק הלכה שכתב הרמ"א ("שולחן ערוך" חו"מ סי' ל"ד סעי' י"ח): "דיין שדן כבר, ובא הבעל דין ליתן לו מתנה על שהפך בזכותו, אסור לו לקבלו. כן משמע מאשר"י [הרא"ש] סוף פרק זה בורר".

נציון, כי מדברי הרא"ש עולה חומרה נוספת, כי למרות שרב פפי לא היה דיין אלא חכם שטען לזכות בר חמא, מכל מקום, לדעת הרא"ש, אין הוא רשאי ליטול שוחד, משום שפסיקתו ההלכתית שימשה את הדיינים לפסוק לזכותו של בר חמא, ועל ידי כך הוא נחשב כאחד מהם (שו"ת "תורה לשמה" סי' שמ"ה). אכן, מאחר שרב פפי לא שימש כדיין, חולק התשב"ץ (שו"ת ח"א סי' קמ"ה וכו"כ הרמ"ה בסוגייתנו) וסובר, כי בכל מקרה לא היה עליו להמנע מליטול את המתנה, שכן, האיסור לקבל שוחד מוטל על הדיין בלבד [עוד בעניין שוחד, ראה ב"מאורות הדף היומי" כרך ד' עמוד רכ"ה ובגליון 149].

נטילת שכר על ידי תלמידי חכמים: תשובתו זו של בעל התשב"ץ כלולה בקובץ מכתבים שהוא פרסם לקהל הרחב בנושא אחר לחלוטין. בתקופתו, לפני כשש מאות שנה, תלמידי חכמים רבים נקלעו למצוקה כלכלית קשה, אחר שקהלם היה סבור כי עליהם למלא את תפקידם ללא נטילת שכר כלל. לפיכך, טרח בעל התשב"ץ לקבץ הוכחות "כאשר יראוני מן השמים ומהגמרא וממקומות אחרים" על המלאכות והמטלות שתלמיד חכם רשאי לקבל עליהן שכר. בין היתר, הוא מציין את רב פפי, שקיבל שכר עבור פסיקתו שזיכתה את בר חמא, ומסיים בעל התשב"ץ "הנה נתבאר זה הענין הרביעי והוא, שיש דברים שהחכם יש לו רשות ליטול מהם שכר ואין לו לחוש לכלום" (סי' קמ"ה).

תן חלקנו

מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה'. לומדים כמה דקות וחזקים בסיפוק רוחני עצום!

קבע עיתים ללימוד <3029 כנשי>

חודש ראשון התנסות חינם

דף כט/א אם נמצאו דבריהן מכוונין

העדים השקרנים שהתגלו על ידי הגאון מוילנא זצ"ל

דייני בית הדין חייבים לדון דין אמת לאמיתו, ולפיקך עליהם לפקוח עין על העדים, על בעלי הדין ועל כל פרט ופרט העשוי לגלות על פגם במהימנות העדים או בעלי הדין. מעשה ביהודי אחד מיהודי וילנא, שנטפלו אליו אנשים רשעים והעלילו על בתו עלילות שווא, עד שבית הדין נטה לגזור על בעלה לגרשה. הלך האיש והשיח את צערו לפני הגאון מוילנא. אמר לו הגר"א: "אוכל לעזור לך רק אם הדיינים והעדים יבואו לבית מדרשי, וישובו להעיד בפני". כך נעשה, ונערך "מושב בית הדין" בפני הגר"א. העדים העידו בזה אחר זה, וכשגמרו להעיד, נזף בהם הגר"א עד שפניהם חפו והודו העדים כי שקר דיברו.

לדייני בית הדין גילה הגאון כי הוא הבחין שדברי העד השני תאמו להפליא את עדותו של הראשון, ולשון שני העדים היתה זהה. סביר להניח, כי אף אם שניהם ראו את המעשה, כל אחד מהם יספרו בסגנונו האישי. אין זאת, אלא שהם תיאמו את העדות ביניהם ורמאים הם ("קריית אליהו"). אכן, הטור (חו"מ סי' כ"ח) מביא בשם הירושלמי, כי כאשר רב היה יושב בדין, "כשהיה רואה עדים שהיו אומרים עדותן מכוונים בלשון אחד, היה חושש שמא משקרים ובעצה כיונו לשונם אחת והיה חוקר ודורש אותם, אבל אם לא היו אומרים ממש בלשון אחד אלא זה אומר בכה וזה אומר בכה רק שתהא עדותן מכוונת בלא הכחשה לא היה דורש כל כך".

מפי השמועה מוסיפים, שהגר"א ציין כי דין זה מדויק ממשנתנו האומרת שלאחר שבדקו עד אחד, בודקים את העד השני, ו"אם נמצאו דבריהן מכוונין נושאים ונותנים בדבר". לכאורה, המילה "נמצאו" מיותרת. מה היה חסר לו היה כתוב "אם דבריהם מכוונים"? אין זאת, אלא משום, שהמילה "נמצאו" מרמזת לכך שעדים כשרים למהדרין הם אלו אשר עדויותיהם אינן תואמות לחלוטין, ועל בית הדין "למצוא" את הדמיון ביניהן. על עדים אלו אומרת המשנה, שטובים הם. לעומת זאת, עדות מסוג זה שנאמרה לפני הגר"א, כה תואמת היא, עד שהדבר בולט לעין ואין צורך "למצוא" דמיון בין עדויותיהם. עדים שכאלו, יש לבדוק אחריהם היטב ("מרגליות היס" ו"עניינים למשפט").

דף לא/ב כופין אותו ודן בעירו

למי הזכות למנוע תפילה בציבור וקריאת התורה?

"שולחן ערוך" מונה בחלק אורח חיים את דיני השבת והלכותיה, ובסי' של"ט סעי' ד' הוא מציין כי בשבת אסור לדון דין תורה. על כך מוסיף בעל "מגן אברהם" (ס"ק ג'): "אין מסדרין טענות בשבת, ור"ג תיקן שלא לבטל התמיד בשבת". מה פשרו של משפט זה? כיצד זה שורבב קרבן התמיד להלכות אלו?

בעל ה"שלטי גיבורים" בסוגייתנו (דף ט/ב מדפי הרי"ף) דן במנהג מעניין שרווח בתקופת הגאונים והראשונים בארצות אשכנז וספרד, לפיו, אדם שביקש לתבוע את חברו לדין תורה והנתבע סירב להענות לו, היה מונע את התפילה בציבור ואומר "אני כולאו עד שיעשו לי דין" (מבוא לראבי"ה), או שמנע את הקריאה בתורה בציבור, ובכך דרבן את בני הקהילה להתערב בדבר ולגרום לסרבן להסכים ולהופיע לדין.

יסודו של מנהג זה בתקנת הגאונים (מחזור וויטרי עמ' 758), ורבים מן הראשונים והפוסקים (רמ"א או"ח סי' נ"ד סעי' ג', וח"מ סי' ה' סעי' ב', ושם סוף סי' י"א בסמ"ע ועוד) דנים בו. ככל הנראה נועדה תקנה זו לסייע לעשוקים ולנרדפים מפני בעלי דין אלימים, ופעמים בוטלה התפילה בציבור או הקריאה בתורה בציבור לימים רבים (עיי' "אור זרוע" הל' שבת סי' מ"ה).

תקנה זו נוצלה יתר על המידה ושיבשה את חיי הקהילה, עד שרבינו גרשום מאור הגולה הגבילה וסייגה בתקנות ובהרמים, לפיהם אין ה"קובל" [כך כינוי בראשונים] רשאי לבטל, אלא את תפילת ערבית. אם עשה כן ג' פעמים ולא נענה, הותר לו לעכב את הכנסת ספר התורה לארון הקודש בימי שני וחמישי. רק לאחר מכן הותר לו לעכב את הקריאה בתורה בציבור, ואם בכל אלו לא היה כדי לרכך את עורפו הקשה של הסרבן, רשאי היה ה"קובל" לעכב את התפילה בכל בתי הכנסת שבעירו.

זהו, איפוא, פשר דברי ה"מגן אברהם" ו"ר"ג תיקן שלא לבטל התמיד בשבת". כלומר, רבינו גרשום מאור הגולה תיקן, כי בשבת ה"קובלים" לא יבטלו את התפילה המכונה "תמיד" [כקרבן תמיד] (עיי' "משנה ברורה" סי' של"ט ס"ק י"א).

אמנם, מנהג זה אינו נוהג כבר שנים רבות, אך במקרה יוצא מן הכלל המליץ הגאון בעל "קהילות יעקב", הסטייפלער זצ"ל, לרב מסויים לעכב ואף לבטל את הקריאה בתורה בבית הכנסת, כדי לעורר את הציבור על ענייני כשרות שונים. הסטייפלר זצ"ל מעיר, שאין לבטל את הקריאה בתורה במשך כל השבת ולקרוא את הפרשה בשבוע הבא, אלא יש לנהוג כדברי ה"דגול מרבבה" (המובא ב"משנה ברורה" סי' קל"ה סעי' ב'), ולעכב את הקריאה בתורה עד תפילת המנחה של אותה שבת ("קריינא דאיגרתא" ח"א מכתב קע"ח).

לא כדת... פעם אחת ניגש מזכיר הישיבה אל אברך ששהה בגפו בישיבה, כנהוג באותם ימים, ואיחל לו "מזל טוב" מאחר שבמכתב שהגיע מביתו נאמר, כי אשתו ילדה לו בת. אותו אברך היתמם ושאל: "מאיזו אשה, מן הראשונה או מן השנייה?" המזכיר נדהם ולבסוף הגיב בתמיחה: "הלא חרם דרבינו גרשום הוא, שלא לשאת שתי נשים!" החזיר האברך בהתרסה "ועל פתיחת מכתבים שלנו, אין חרם דרבינו גרשום?" ("הזהרו בכבוד חריכם").

דף לב/א דיני נפשות מתחילין מן הצד עונה שלא במקומה

חז"ל מספרים (גיטין נ"א), כי בר קמצא הטיל מום בקרבן שנשלח על ידי המלך לבית המקדש בירושלים, ואף על פי כן סברו חכמים להקריבו משום כבוד מלכות, או לחילופין, להרוג את בר קמצא, אך חזרו בהם לאחר שרבי זכריה בן אבוקולס חייה דעתו נגד עשיית מעשים אלו, על כך אמר רבי יוחנן ש"ענוונותו של רבי זכריה בן אבוקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו", שכן בעקבות כך כעס המלך ובה על ירושלים לכובשה. **מה עניין עונה לגר"א מוילנא זצ"ל** מבאר זאת לפי האמור בסוגייתנו, כי "דיני נפשות מתחילין מן הצד", היינו, מן הקטן שבסנהדרין, משום שאין לחלוק על דעתו של ראש הסנהדרין. **ניתן**, איפוא, לומר, כי חכמים סברו שלא כדעת רבי זכריה בן אבוקולס, אלא שלא יכלו לחלוק עליו משום "לא תענה על רב". אלא שעדיין קשה, הרי יכלו לומר את דעתם לפניו? אלא שענוונותו של רבי זכריה בן אבוקולס, הביאה אותו לישוב מן הצד, כי מאן להחשיב את עצמו, ומיד כשהחלו בשמיעת דעות חברי הסנהדרין חייה הוא את דעתו, ולא יכלו עוד לחלוק עליו... ("דברי אליהו").

דף לב/ב צדק צדק תרדף

האמת יסוד הכל

דרש רבי בונים מפשיסחה זצ"ל: גם הרדיפה אחר הצדק צריכה להיות בצדק, ולא בשקר חלילה... **ועוד דרש רבי בונים**, לפי שמסר החידושי הרי"ם: בשום מקום בתורה לא מצינו לשון הרחקה. החכמים לבד הם שקבעו גדרים וסייגים. כל זאת מלבד באמת ובשקר - בשקר נאמר "מדבר שקר תרחק", ובאמת וצדק נאמר: "צדק צדק תרדוף" האמת והצדק והבריחה מהשקר ומהזיוף - הם יסוד הכל... ("שפת אמת").

דף לב/ב תדחה שאינה טעונה מפני טעונה

האוטובוס קודם

ר' אברהם, בנו של הגאון רבי יעקב קמיניצקי זצ"ל, הסיע פעם את אביו בשדרות קוני איילנד שבברוקלין. בעוד הנהג ממתין ברמזור, דורך לקראת זינוק קדימה במטרה להקדים את האוטובוס שעצר לצידו ולנסוע לפניו בנתיב היחיד הפתוח לפניהם הופתע לשמוע את אביו אומר לו: "חייב אתה לתת זכות קדימה לאוטובוס העמוס בנוסעים, שהרי גמרא מפורשת היא: 'תדחה שאינה טעונה מפני טעונה'..." ("רבי עקיבא").

לעילוי נשמת
מרת **חנה צירל וינדרבוים** ע"ה
ב"ר ישראל יעקב ז"ל נלב"ע י"ד בטבת תשס"א
תנצבה
הונצחה ע"י בני המשפחה שיחי

לעילוי נשמת
ה"ר **אלתר אהרון יצחק הרשקוביץ** ז"ל
ב"ר יוסף ז"ל נלב"ע י"ז טבת תשע"ו
תנצבה
הונצחה ע"י בני המשפחה שיחי